

PHILIP ANTON DETHIER, *Der Bosphor und Constantinopel. Forschungsgeschichtlicher Nachdruck der ersten Ausgabe Wien 1873, mit Biographie und Schriftenverzeichnis herausgegeben von B. Höhner und B. Päßgen*, Kerpen 1981, XVI-91 Sayfa. Fiyatı yazılı olmamakla beraber, kataloglarda 15.-Alman markı olarak gösterilmiştir.

İstanbul üzerinde çağdaş bilimsel kurallara göre ilk çalışanlardan biri sayılan müellifin nadir bulunan bir kitabı, ölümünün 100. yılı anısına, doğum yeri olan Kerpen kentinde tekrar yayınlanmış bulunuyor. Günümüz için eski görünmekle beraber, tarihsel anılarla dolu bir kitaba müellifin bir resmi, yaşam öyküsü de kaynakçasıyla birlikte eklenmiştir. Bir arkeolog ve tarihçi bakımından çalışması Höhner ile Päßgen tarafından işlenmiştir (s. VI-IX). Arkeoloji ilminin geçirdiği yeni evrede, önemli malzeme bulunması muhtemel Osmanlı Devleti topraklarında araştırmalara girişen Dethier, bir meraklı olarak eski eserlere de yönelmiştir. Onun bu tarafını daha önce ele almış olan Prof. Dr. Semavi Eyice, bu kez yeni bulgularıyla tekrar ele almıştır (S. X-XIII). Şimdiye dek Mehmed Ziya (İhtifalci), A. M. Schneider, E. Mamboury, R. E. Koçu gibi İstanbul üzerine emek veren tarihçileri yetkiyle inceleme ve ortaya koyma yolunda başarılı olan Prof. Eyice, kitabın müellifini soluk bir mezar kitabesinden yola çıkarak, tarihin derinliklerinden ortaya çıkarmıştı¹. İstanbul'daki Avusturya Lisesi'nin müdürlüğünü yaptığı sıralarda², kendisi gibi renkli kişilerden biri olan Ahmed Vefik Paşa³ tarafından bir Arkeoloji Müzesi kurmağa görevlendirilen Dethier, gerçekten olumlu girişimlerini bu dönemde yapmış, çoğu yarım kalmakla beraber, eser toplama ve düzenli yayın işlerini de başlatmıştı. Bu yayıncılığı sırasında Macaristan Bilimler Akademisi tarafından destek sözü alarak, İstanbul'un Fethine ait metin yayınına girişmişti. Macaristan Tarihinin anakaynakları serisinin XXI ve XXII. ciltlerini ikişer fasikül halinde bu konuya ayıran müellif, basımı Galata'daki bir matbaada sürdürmüştü, fakat hazırlanan ciltler nedense satışa verilmemiştir. Prof. S. Eyice yaptığı kişisel çabalar sırasında merkezinde bile bulamadığı bu serinin serüvenini bir kez daha konu etmişti⁴. Aynı merakı yakın bir geçmişte İstanbul Fethinin kaynaklarını yayınlama girişiminde bulunan müteveffa Prof. Agostino Pertusi de duymuştu⁵. Ancak Vatikan Kitaplığında eksik bulunan bu seriden, Bükreş'deki Romen Akademisinde tam bir seri gördüğünü bildirir. Ancak bu serinin Roma'da tam bir serisinin bulunduğu daha önce

¹ *İstanbul Arkeoloji Müzeleri Yıllığı IX* (1960)

² Bu okulun faaliyetinin ve ilgili müellifin döneminin işlendiği bu kitaptan öğreniyoruz. 100. kuruluş yılını tamamlayan bu lise hakkında, güzel bir armağan kitap hazırlanmıştır.

³ Sahip olduğu kitaplık ile büyük bir ün yapan bu devlet ve düşün adamının, Türk ekinindeki yeri her zaman takdir edilmiştir. Ne yazık ki dağılan kitaplığın elde bulunan basılı kataloğu, düşün düzeyine yansır.

⁴ "Kritobulos ve eseri", *Kubbealtı Akademi Mecmuası VI/3* (1977)

⁵ *La caduta di Costantinopoli*, 1976. İki cilt olan bu başyapıt için yaptığımız tanıtma, *Belleten XLV/2* (1981) S. 139-154. Prof. Pertusi için hazırladığım nekroloji, *Tarih Araştırmaları Dergisi XIV/25* (1982) S. 225-232.

bildirilmişti⁶. İslam araştırmalarının büyük ismi Leone Caetani⁷, İslam dünyasına ait görkemli bir kitaplık meydana getirirken, bu gibi satışa verilmeyip, belirli çevrelere el altından dağıtılan bir yığın kitabı toplamış ve bu arada bu seriyi de elde etmek istemişti. Tommaso Bertelé'nin 1960 yılında okuduğumuz notunu, 1979 yılı sonlarında Roma'da bulunduğumuz sırada inceleme olanağı bulabildim. Avrupa'nın en eski ciddi bilimsel kuruluşlarından biri sayılan Accademia Nazionale dei Lincei'ye kitaplığını bağışlayan ve bir de araştırma fonu kurduran L. Caetani, bu ciltleri Yunanistan'dan prens Rhodocanakis'den tedarik etmişti. 1891 yılında bir seri elde etmek için İstanbul'daki bir yunanlı kitapçıya ve ayrıca iki alman kitapçıya başvuru yapılmış ise de, olumlu sonuç çıkmayınca, Macaristan Akademisine başvuru yapılmıştır. Akademi 8 Eylül 1892 günü verdiği yanıtta, hatalarla dolu bu seriyi satışa vermediğini bildirmiştir⁸. Fakat iyi bir para verildiği zaman, deposundan bir seri vermeyi ihmal etmeyen akademi, yıllar sonra bu girişimini unutmuştur. Fakat bir vesile ile kitaplıklara intikal eden seriler, erbabı tarafından nadir de olsa incelenmektedir. Dethier'nin girişimi, öncülük vasfını hiç bir zaman yitirmeyecektir.

Esas metin olan Boğaziçi ve İstanbul klavuzu, Prof. S. Eyice'nin özel kitaplığından⁹ alınıp tıpkıbasımı yapılmıştır. 1873 yılında Viyana'da düzenlenen sergi için hazırlanan bu kitabın bir de fransızca yayını bulunmaktadır. Şimdi yeni bir yayının yapılması hem değerlilik hem devrinin yayın yaşamı hakkında bir fikir vermesi bakımından dikkate değer. Dethier'nin yayınlarının bir listesi de ihmal edilmemiştir (S. XIV-XVI). Böylece İstanbul üzerine yapılan yayınlarda birisi, kuru kaynak kayıtlarıyla değil, asıl çehresi ile araştırmacıların eline geçmiş bulunuyor. Çok güzel bir kâğıt kullanılan bu yayının gerçekleşmesinde emeği geçenleri tebrik eder, İstanbul için yayınların böyle ciddi tenkit süzgeçinden geçtikten sonra çoğalmasını dileriz.

Yrd. Doç. Dr. MAHMUT H. ŞAKIROĞLU

⁶ Tommaso Bertelé, *Il palazzo degli ambasciatori di Venezia a Costantinopoli e le sue antiche memorie*, Bologna 1932, S. 32 n. 18. Keza, İstanbul'daki Alman Arkeoloji Enstitüsüne de bir takım intikal etmişti.

⁷ Teano prensi diye tanınan ve bilimsel yönü yanında siyasal yönü de çok güçlü biri olarak tanınan L. Caetani için bk. F. Gabrieli, *La Storiografia araba-islamica in Italia*, Napoli 1975, S. 46-61. Daha kısa bir özeti, F. Gabrieli, *Dizionario biografico degli italiani*, c. XVI (1973) S. 185-188. 188.

⁸ Bu yazışmalar çok şık bir şekilde ciltlenen kitaplara eklenmiştir. L. Caetani bu seriyi 91 lirete satın almıştır. Lincei'nin Romalı olan genel sekreterinin bana sözlü olarak bildirdiğine göre, o tarihlerde bu para ile Roma'da bahçe içinde iki katlı güzel bir ev satın alınabilirdi.

⁹ Prof. Dr. Semavi Eyice, İstanbul, Bizans, Türk Sanatı ve Kaynakça konuları üzerinde, benzeri az bulunan özel bir kitaplık meydana getirmiştir. Kurulmasını arzu ettiği özel İstanbul kitaplığı ve müzesi için girişimlerinin olumlu sonuçlanmasını dilemekteyiz.